

محمدخرم در ابتدای حکومت جهانگیر، منصب هشت‌هزاری گرفت و با لیاقتی که از خود نشان داد، به مناصب متعدد رسید (طباطبائی، ج ۱، ص ۲۴۷-۲۴۸). او در ۱۰۱۸ با دختر مظفرحسین میرزا که نسبش به شاه اسماعیل صفوی می‌رسید، ازدواج کرد (جهانگیر، ص ۹۱). چهار سال بعد نیز با ممتازمحل* (لقب ارجمندبانو)، دختر آصف‌خان و برادرزاده نورجهان بیگم* (همسر جهانگیر)، ازدواج کرد و از آن پس تحت حمایت نورجهان بیگم قرار گرفت (طباطبائی، ج ۱، ص ۲۴۸).

محمدخرم در دوره شاهزادگی امور مختلفی را برعهده داشت. او در ۱۰۲۲، به دستور جهانگیر، مأمور سرکوب راجای راجپوت شد و ضمن مطیع کردن او، ادویپور را نیز تصرف کرد. در ۱۰۲۵، پس از درگذشت راجا مانسینک (حاکم دکن*) جهانگیر، محمدخرم را به شاه جهان ملقب کرد و در مجلس خویش جای ویژه‌ای به او داد و مشمول عنایات خاص گردانید و با دادن منصب سی‌هزاری و بیست‌هزار سوار او را به حکومت دکن منصوب کرد (جهانگیر، ص ۲۲۵؛ خافی‌خان نظام‌الملکی، ج ۱، ص ۲۸۸). شاه جهان طی یک سال اوضاع دکن را سامان داد و ملک‌عنبر و ابراهیم عادل‌شاه دوم را، که در آن ناحیه شورش کرده بود، مطیع گرداند (جهانگیر، ص ۲۲۵). پس از آن در ۱۰۲۷، شاه جهان همراه جهانگیر به گجرات* رفت و جهانگیر حکومت آنجا را نیز به وی اقطاع داد (جهانگیر، ص ۲۲۹، ۲۴۲؛ طباطبائی، همانجا؛ خافی‌خان نظام‌الملکی، ج ۱، ص ۲۹۶).

در ۱۰۲۹ و ۱۰۳۰، چون ملک‌عنبر در دکن شورید، شاه جهان به امر جهانگیر به دکن رفت و شورش را آرام کرد (جهانگیر، ص ۳۰۴-۳۰۷، ۳۱۵-۳۲۲). چندی بعد، شاهزاده خسرو درگذشت و نورجهان بیگم ذهن جهانگیر را درباره شاه جهان آشفته کرد و شاه جهان را عامل مرگ شاهزاده معرفی نمود تا به این طریق، مقدمات انتقال قدرت را به سلطان‌شهریار، برادرزاده جهانگیر و دامادش، فراهم کند. در ۱۰۳۱، جهانگیر با دسیسه نورجهان بیگم، بخشی از تیول شاه جهان را به سلطان‌شهریار داد و او را که توانایی چندانی نداشت، مأمور بیرون‌راندن سپاه شاه‌عباس از قندهار* کرد. از سوی دیگر، امرای شاه جهان را از کارها برکنار کرد و جاگیرهای آنان را بازپس گرفت. این مسئله سبب شد تا شاه جهان، که دوبار دکن را به سلطه جهانگیر باز آورده بود، به سمت سرزمینهای داخلی امپراتوری حرکت کند و در ۱۰۳۲، بین دو سپاه جهانگیر و شاه جهان درگیری رخ داد. در پی خیانت امرای شاه جهان، سپاه او شکست خورد و خودش نیز به سوی بنگاله گریخت. در ۱۰۳۳ نیز جنگ وگریز همچنان ادامه داشت (جهانگیر، ص ۳۲۷-۳۵۴). شاه جهان در ۱۰۳۵ با ارسال

Ramiz Abuŧalibov, *Mamed Emin Rasulzade i kavkazskaya korfederatsiya* (in Cyrillic), Moscow 2011; Nāzım Ākh undov, *Sanađların dili ila* (in Cyrillic), Baku 1980; Yavuz Akpınar, *Azeri edebiyatı arařtırmaları*, İstanbul 1994; A. Y. 'Aliyev, *'Azarbaijān kitābi: bibliografıyā* (in Cyrillic), vol. 1, Baku 1963; *Azərbaycan publisistikası antologiyası*, Baku: Şərq-Qərb, 2007; *Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ensiklopediyası*, Baku: Lider Nəşriyyat, 2004-2005; Christiane Bulut, "Printing in the peripheries", in *Press and mass communication in the Middle East: festschrift for Martin Strohmaier*, ed. Börte Sagaster, Theoharis Stavrides, and Birgitt Hoffmann, Bamberg: University of Bamberg Press, 2017; İsa Hābibbayli, *XX 'asr 'Azarbaijān yazıçılārı* (in Cyrillic), Baku 1992; İsmayıl Hacıyev and Elnur Kəlbizadə, *Naxçıvanlı diplomatlar*, Nakhichevan 2017; Edward J. Lazzerini, "Sayyid Jamal al-Din al-Afghani from the perspective of a Russian Muslim", in *Towards a modern Iran: studies in thought, politics and society*, ed. Elie Kedourie and Sylvia G. Haim, London: Routledge, 2013; 'Aziz Mirāhmadov, *Azarbaijān Molla Naşraddinı* (in Cyrillic), Baku 1980; Ömar Fāiq Ne'mānzāda, *Sechilmish atharları* (in Cyrillic), Baku 1992; 'Abūlfaz Quliyev, "Məhəmməd Ağa Şahtaxlı və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti", *Xəbərlər: ictimai və humanitar seriyası*, no.3 (2018); Musa Quliyev, *Şahtaxınskilər tariximizdə və taleyimizdə*, Nakhichevan 2010; Tadeusz Swietochowski, *Russian Azerbaijan, 1905-1920: the shaping of national identity in a Muslim community*, Cambridge 2004; Armin Vambéry, *Western culture in eastern lands: a comparison of the methods adopted by England and Russia in the Middle East*, London 1906; *XX asr Azərbaycan tarixi*, vol.2, ed Y.B.Yusifov and T.T. Vəliyev, Baku: Çaşıoğlu, 2004; 'Abbās Zamānov, *'Amal dostları* (in Cyrillic), Baku 1979.

/ رحیم رئیس نیا /

شاه توت ← توت

شاه جهان، پنجمین شاه بائری هند. ابوالمظفر شهاب‌الدین محمدخرم صاحبقران ثانی، سومین پسر جهانگیر*، در سال ۱۰۰۰ در لاهور به دنیا آمد. مادر او، جگت گساین، دختر مونه (موته) راجه بود (طباطبائی، ج ۱، ص ۱۸۶-۱۸۷؛ قسن جهانگیر، ص ۱۲).